

آسیب‌های ناشی از تهاجم فرهنگی بر نقش تربیتی زن

چکیده

صدیقه وطنی پور^۱

تهاجم فرهنگی، به عنوان یکی از چالش‌های اساسی جوامع، معاصر پیامدهای گسترده‌ای را در ابعاد فردی و اجتماعی به جای گذاشته است. در این مقاله تلاش شده است تا آثار و آسیب‌های ناشی از نفوذ فرهنگ بیگانه در نقش تربیتی زن در جوامع اسلامی به ویژه ایران بررسی شود. زن به عنوان محور اصلی نهاد خانواده و تربیت کننده نسل آینده، در معرض تأثیرات متعددی از تغییرات فرهنگی، الگوهای رسانه‌ای سبک زندگی غربی و ارزش‌های مدرن قرار دارد. این تأثیرات گاه، به تضعیف نقش مادرانه، اختلال در وظایف تربیتی، کاهش پایبندی به ارزش‌های دینی و اخلاقی، سردرگمی هویتی منجر می‌گردد. بررسی‌های انجام شده، نشان می‌دهد که تهاجم فرهنگی با تحریف تصویر زن در رسانه‌ها و ترویج الگوی غیر بومی، نقش تربیتی او را با چالش‌های جدی مواجه کرده است. راهکارهای همچون تقویت هویت فرهنگی، آموزش سواد رسانه‌ای، گفتمان سازی موثر و بهره‌گیری از ظرفیت‌های فرهنگی و بومی، می‌تواند در مقابله با این آسیب‌ها موثر باشد. این پژوهش به روش تحلیلی-توصیفی می‌باشد و جهت گردآوری اطلاعات از منابع کتابخانه‌ای و به روش فیش برداری استفاده شده است.

کلید واژه

تهاجم فرهنگی، خانواده، نقش تربیتی زن، هویت دینی

^۱. طلبه سطح دو مدرسه علمیه نجمیه

مقدمه

امروزه نقش موثر زنان در مقابله با تهاجم فرهنگی و پیشگیری از انحرافات اجتماعی بر کسی پوشیده نیست. زیرا زنان در فرهنگ‌سازی بیشترین نقش را دارند و همین نقش موثر و کلیدی، موجب شد که نوک تیز پیکان حمله دشمن در جهانی شدن و استحاله فرهنگی متوجه زنان جامعه گردد. آنان به خوبی دریافتند که اگر موفق به تغییر فرهنگ زنان یک ملت شوند، می‌توانند تمامیت فرهنگ آن جامعه را متاثر کرده و تغییر دهند. از این رو دشمن تمامی تلاش خود را مصروف تغییر فرهنگ زنان جامعه ما نمود و بر همگان روشن است، همانطور که زنان قادر به سازندگی فرهنگ خانواده و جامعه می‌باشند، به همان نسبت توان تخریب فرهنگ جامعه را دارند و طبیعی است که زنان جامعه عمده‌ترین و تاثیرگذارترین عناصر مقابله با تهاجمات فرهنگی، می‌باشد، اما این که زنان تحت چه شرایطی در مقابل فرهنگ بیگانه آسیب پذیر می‌شوند.

به بیان دیگر ریشه این همه ناکامی در عرصه فرهنگ و ذبح ارزش‌های دینی و اخلاقی در قشر زنان جامعه در کجاست؟ و در چه موقعیت و با ایجاد چه زمینه‌هایی زنان بیشتر دچار آسیب‌های فرهنگی می‌شوند؟ یکی از آسیب‌های مهم این است که دشمن برای تخریب ارزش‌ها و سرگرم نمودن به لهویات، به گونه‌ای برنامه‌ریزی نمود، که با ایجاد نیازهای کاذب اقتصادی، یک اقدام موثر جهت تغییر ارزش‌ها در قشر زنان ایجاد نمود، به صورتی که برخی زنان جامعه ما، به این باور رسیدند که صرف وجود یک حقوق و اکتفا به درآمد همسر، کفایت امور اقتصادی را نمی‌نماید و برای این منظور تمام تلاش او مصروف این می‌گردد که در هر صورت یک شغلی برای خود پیدا کند. تا احساس کند، عضوی موثر و مفید در جامعه می‌باشد. در این مقاله سعی بر این است که بیشتر به عواملی که موجب تضعیف نقش تربیتی زنان در مقابله با تهاجم فرهنگی، می‌شود پرداخته شود. اما مهمتر از آن، آسیب شناسی این مسئله است و اینکه زنان ما علیرغم اینکه

می‌توانند نقش آفرینی موثری در فرهنگ سازی و مقابله با جنگ فرهنگی داشته باشند، در این مورد، یک نقش منفعل پیدا کردن بیشتر تحت تاثیر فرهنگ غرب قرار می‌گیرند به جای اینکه بتوانند نقش فعالی در مقابله با تهاجمات فرهنگی داشته باشند، به نظر می‌رسد مهم‌ترین خدمت فرهنگی که در این عرصه می‌شود به جامعه ارائه داد، آسیب شناسی مسائل زنان در تهاجمات فرهنگی است، چرا که هرگونه برنامه‌ریزی فرهنگی برای ارتقا سطح علمی و فرهنگی و نهایتاً افزایش سطح مقابله آنان با فرهنگ مهاجم منوط به شناختن نقاط آسیب زاست.

بر همین اساس هدف اصلی پژوهش حاضر، جایگاه و نقش تربیتی زنان در مقابله با آسیب‌های فرهنگی و اجتماعی با استفاده از روش‌های تحلیلی-توصیفی می‌باشد، جهت گردآوری اطلاعات از منابع کتابخانه‌ای و به روش فیش برداری استفاده شد.

برای رسیدن به این اهداف، ابتدا اهمیت جایگاه و مقام زن در خانواده و نقش مدیریت زن در خانواده و جامعه بررسی شد و سپس به آسیب‌ها و انحرافات اجتماعی که خانواده را تهدید می‌کند، پرداخته شد. در این مقاله «آسیب شناسی مقابله زنان با تهاجم فرهنگی»، اهم عوامل تاثیرگذار در فرهنگ پذیری از غرب در جامعه عبارتند از: بی ارزش نشان دادن نقش مادری، شکسته شدن قداست نهاد خانواده، بی اعتنائی به ارزش‌های اخلاقی، غفلت معنوی و فراموشی خدا، عدم کنترل و نظارت اجتماعی به عنوان مهم‌ترین عوامل زمینه ساز تاثیرگذاری از فرهنگ غرب است.

پیشینه

تهاجم فرهنگی یکی از معضلات جامعه امروز است و پیشینه طولانی دارد. و از زمان رضا شاه پهلوی شکل جدید و گسترده‌ای از هجوم فرهنگی، در ایران ظاهر شد. این روند، در دوره محمدرضا شاه همچنان ادامه یافت. در این دوران، رسانه‌ها در ترویج فرهنگ غربی نقش مهمی ایفا کردند و به پیامدهای فرهنگی وارد کردن برنامه‌های غربی که شیوه زندگی غربی، بد

آموزی‌های جنسی و ارزش‌های مصرفی تبلیغ می‌شد، توجهی نداشتند^۱ با پیروزی انقلاب اسلامی حفظ و احیای فرهنگ بومی، ملی و اسلامی و مقابله با هجمه فرهنگی بیگانگان در رأس برنامه‌های کشور قرار گرفت. در مورد تهاجم فرهنگی کتاب‌های زیادی به نگارش درآمده است. از جمله مقام معظم رهبری در کتاب از «تهاجم فرهنگی تا جنگ نرم»، کتاب «فرهنگ مهاجم فرهنگ مولد» اثر جلال رفیع و جعفر حق شناس نویسنده کتاب «آسیب شناسی خانواده» و «تأملات فرهنگی» اثرسید رضا تقوی سایت‌های پایگاه اطلاع رسانی حوزه، مریم معین الاسلام و دکتر شکوه نوابی نژاد، ویکی فقه درباره آسیب های تهاجم فرهنگی بر خانواده و جامعه و نقش دشمن، در فروپاشی خانواده ها به این موضوع پرداخته‌اند.

مفهوم شناسی

معنای لغوی تهاجم فرهنگی

واژه «تهاجم» به معنای یورش، حمله یا هجوم است. «فرهنگ» مجموعه‌ای از باورها، ارزش‌ها، آداب، رسوم و رفتارهای اجتماعی یک ملت یا جامعه است. بنابراین تهاجم فرهنگی در لغت یعنی حمله بر فرهنگ یک جامعه، هجوم فرهنگ منفی بیگانه به یک جامعه.^۲

تهاجم فرهنگی در اصطلاح

تهاجم فرهنگی به تلاش برنامه‌ریزی شده کشور یا گروه برای نفوذ در فرهنگ جامعه‌ای دیگر با هدف جایگزینی ارزش‌ها، باورها و هویت فرهنگی آن جامعه اطلاق می‌شود. این پدیده معمولاً از طریق ابزارهایی مانند رسانه‌ها، آموزش، شبکه‌های اجتماعی، و محصولات فرهنگی برای تضعیف

^۱ . بنی فاطمه، تحلیل جامعه شناختی، ۴۲-۴۳.

^۲ . لغت نامه دهخدا.

باورها، دگرگونی ارزش‌ها، انحراف اندیشه‌ها و تغییر سنت‌ها و نابودی اصول اخلاقی حاکم بر یک جامعه صورت می‌گیرد.^۱

ویژگی‌ها تهاجم فرهنگی

اساساً «تهاجم فرهنگی» در مقایسه با تهاجم نظامی دارای ویژگی‌های منحصر به فردی است. تهاجم فرهنگی معمولاً نامرئی و نامحسوس است؛ دراز مدت و دیرپاست؛ ریشه‌ای و عمیق است؛ همه جانبه است؛ حساب شده و دارای برنامه و ابزارهای گسترده است؛ گسترده و فراگیر است؛ کارساز و خطرناک است. علاوه بر اینها، «تهاجم فرهنگی» همانند کار فرهنگی، یک کار آرام و بی‌سروصدا است و قربانیان آن بیشتر جوانان هستند. در تهاجم نظامی، دشمن با تجهیزات و امکانات نظامی وارد معرکه می‌شود، اما در «تهاجم فرهنگی» نیازی به لشکرکشی و هزینه‌های هنگفت نظامی نیست؛ همچنین دشمن در این تهاجم برای تحمیل حاکمیت فرهنگ خود، از همه حربه‌های سیاسی، اقتصادی، نظامی، روانی و تبلیغاتی بهره می‌گیرد. در «تهاجم نظامی» تنها بخشی از مرزها و سرزمین‌های مجاور در تیر رس مستقیم دشمن قرار می‌گیرد، اما در «تهاجم فرهنگی» سلاح‌های مخرب دشمن تا عمق خانه‌ها پیش می‌رود و ذهن و قلب انسان‌ها را نشانه می‌گیرد.^۲

نقش تربیتی زن در خانواده

زن اساس و ریشه همه نیکی‌هاست. نقش کلیدی مادران در فرهنگ سازی موجب شده تا در نظام تربیتی و حقوقی اسلام تاکید و اهمیتی ویژه به مادران شود. چرا که سلامت جامعه به سلامت مادر خانواده، نشاط، اقتدار و پویایی خانواده به مادر وابسته است. در خانواده، وظیفه زن

^۱. آوینی، کتاب تهاجم فرهنگی.

^۲. پایگاه اطلاع رسانی حوزه: مجله/ فرهنگ کوثر/ آذر ۷۷، شماره ۲۱

در اثر فراموشی خداست که گرفتاری‌ها و ناهنجاری‌ها در جامعه گسترش پیدا می‌کند. چرا که یکی از عوامل عمده و مهم بازدارنده انسان از گناه و مفساد، ذکر و یاد خداست. یاد خدا به صورت مقطعی، نمی‌تواند در بازدارندگی انسان از فحشا و منکر و مسائل ضد اخلاقی تاثیرگذار باشد. و تنها زمانی یاد خدا می‌تواند ما را از فحشا و گناه باز دارد که به صورت مستمر و دائم باشد. البته دشمن با ایجاد اشتغالات فکری و ذهنی کاذب و غیر واقعی سعی در فراموشی یاد خدا می‌کند، چرا که در این صورت است که می‌تواند نقشه‌های شیطانی خود را عملی کند و به اهدافش برسد.

۵- عدم کنترل و نظارت اجتماعی :

یکی دیگر از عوامل تاثیرگذار در رفتار و فرهنگ جامعه، مسئله کنترل و نظارت اجتماعی است. در آموزه‌های دین اسلام هم مسئله نظارت و کنترل اجتماعی به صورت خیلی جدی مطرح شده است. از جمله این روایت را امام صادق علیه السلام از رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم نقل کرد که رسول خدا (ص) فرمود «هرگاه، هنجار شکنی، حریم شکنی و معصیت خدا به صورت علنی و آشکار صورت پذیرد، هرچند همین جارشکنان اندک و اکثریت مردم، افرادی قانونمند باشند، ولی این اکثریت نظارت و کنترل را رها کنند، عذاب خواهند شد»^۱ آنگاه امام صادق علیه السلام خود دلیل عذاب اکثریت بی‌توجه به نظارت اجتماعی را این چنین بیان فرمود: «و ذلک انه یذل بعلمه دین الله یقتدی به اهل عدوه»^۲.

یعنی خدا اکثریت هنجارمند، ولی بی‌توجه به نظارت اجتماعی را به این دلایل عذاب می‌کند که آنان با ترک نظارت و کنترل بر افراد هنجار شکن، به کج روان جامعه فرصتی می‌دهند تا به

۱. وسائل الشیعه، ج ۱۱، ص ۴۱۳.

۲. همان.

صورت علنی و آشکار، دین خدا و عقاید و باورهای عمومی مسلمانان را به تدریج ضعیف، و هنجارشکنان احساس پیروزی کنند و فرهنگ دینی بر حاشیه برود و فرهنگ کجرو قالب گردد. امام علی (علیه السلام) نیز در وصیت خویش به فرزندان در خصوص بی توجهی به نظارت و کنترل انحرافات یادآور می‌شود که هرگاه نظارت بر رفتارها را رها کنید، نتیجه آن تسلط انسان‌های هنجار شکن و کجرو و منحرف بر جامعه صالحان است. در آن صورت، طلب خیر و استمداد از خدای سبحان سودی ندارد و خدا پاسخ مثبت نخواهد داد. زیرا تسلط افراد کجرو و منحرف بر فرهنگ جامعه، نتیجه سستی بی توجهی شما به وظیفه اجتماعی خود، یعنی نظارت و کنترل اجتماعی است.^۱ به هر حال بر صاحبان فکر و اندیشه این مسئله پوشیده نیست که هر جامعه‌ای برای آنکه از سلامت برخوردار باشد و بتواند، فرهنگ اصیل خود را حفظ نماید. باید از نظارت و کنترل اجتماعی برخوردار باشد. و اگر مرزهای کشور به سوی تمامی ابزارهای حرمت شکن، باز باشد و مسئولان کشور هیچگونه محدودیت و کنترل بر ورود به فرهنگ بیگانه در کشور نداشته باشند، طبیعی است که نتیجه این سهل انگاری غلط چیزی جز به نابودی کشاندن حیات فرهنگی آن جامعه از طریق دشمنان نخواهد بود.

نتیجه گیری:

نقش تربیتی زن در خانواده، به عنوان رکن اساسی انتقال ارزش‌ها، هنجارها و هویت فرهنگی به نسل‌های آینده، جایگاهی بی بدیل و تاثیرگذار دارد. تهاجم فرهنگی که با نفوذ گسترده ارزش‌ها و سبک زندگی بیگانه، به ویژه از طریق رسانه‌ها و فناوری‌های نوین ارتباطی، همراه است به طور جدی این نقش حساس را تهدید می‌کند. آسیب‌های ناشی از تهاجم فرهنگی بر نقش تربیتی زن، شامل تضعیف هویت فرهنگی و دینی، تغییر نگرش‌ها و سبک‌های تربیتی، کاهش انسجام

^۱. میزان الحکمه، جلد ۱۱، صفحه ۲۶۲، حسن غفاری فرد، ۸۱.

خانواده اثرات منفی بر سلامت روانی زنان و فرزندان است. این پیامدها، نه تنها کیفیت تربیت را کاهش می‌دهند، بلکه سلامت فرهنگی و اجتماعی جامعه را نیز مخاطره می‌اندازند برای مقابله با این آسیب‌ها، آموزش‌های مستمر دینی، فرهنگی تربیتی به زنان، مدیریت و کنترل محتواهای رسانه‌ای، تقویت نهاد خانواده و بهره‌گیری هوشمندانه از فناوری های نوین، از مهمترین راهکارهایی هستند که می‌توانند نقش تربیتی زن را در برابر تهاجم فرهنگی حفظ و تقویت کنند. دنیای غرب می‌خواهد فرهنگ سخیف و انحرافی خود را از طریق رسانه‌ها و جزئی‌ترین مسائل زندگی ما انتقال دهد و سپس با ضد ارزش جلوه دادن ارزش‌ها و تضعیف اعتقادات، افکار خود را بر ما عرضه یا ما را غرب زده کند. مهمترین راهکار دشمن برای انحراف اخلاقی و اعتقادی خانواده‌ها و تغییر سبک زندگی به سبک غربی عبارتند: از ماهواره، فیلم‌های هالیوودی، عروسک باری، بازی‌های رایانه‌ای، بدحجابی، اعتیاد، شراب، روابط دختر و پسر، آزادی‌های نامحدود، عرفان‌های نوظهور، مهمترین نقش تربیتی را در شکل دهی به شخصیت افراد جامعه به ویژه دختران دارد. همچنین ظهور گرایش‌های فرقه‌ای، شیطان پرستی و خرافات، از تحولات هویتی حکایت می‌کند. مطلبی که در انتخاب شیوه و سبک زندگی، تاثیر اساسی دارد، هویت یابی خودباوری و رهایی از بیماری خودباختگی است. نظام استکبار می‌کوشد، انسان را در قالب مادی گرایی پرورش داده و از او یک حیوان مدرن لوکس بسازد و خودباوری، معنویت گرایی و آزادی را از او بگیرد. بهترین راه مقابله با تهاجم فرهنگی، شناساندن فرهنگ اصیل اسلامی و باورهای دینی به مردم است. اگر مردم با حقایق و زیبایی فرهنگ غنی دینی آشنا شوند، هیچگاه زیر بار فرهنگ منحط غرب نمی‌روند؛ تعمیق باورهای دینی و آگاهی به غنای فرهنگ اسلامی بهترین راه مقابله با تهاجم فرهنگی است.

اگر زن وسط اگر زنان با پوشش دینی، وارد جامعه شوند ر این صورت ،امنیت زن در جامعه فراهم می‌شود و در حریم پوشش است که با خیال آسوده در جامعه و محل کار رفت و آمد می‌کند و

در در سنگر حجاب حضور عینی خود را در ابعاد مختلف اجتماع تحقق می بخشد، بنابراین یکی از ثمرات مهم حجاب، ایجاد امنیت برای زنان است که در صورت نبود آن، زنان آرامش خود را از دست می دهند. بنابراین یکی از مهم ترین آثار تربیتی حجاب اسلامی به وجود آمدن ارتباطات سالم و پایدار اسلامی است.

منابع

- اسحاقی، سید حسین، **در الکلام فاطمی**، ۵، قم، مرکز نشر هاجر، چاپ اول، پاییز ۱۳۹۶ ه.ش.
- تقوی، سیدرضا، **تاملات فرهنگی**، تهران، ناشر: نخیل، چاپ سوم، ۱۳۸۵ ه.ش.
- جوادی آملی، عبدالله، **زن در آیینه جمال و جلال**، قم، مرکز نشر اسراء، چاپ ۲۵، بهار ۱۳۹۴ ه.ش.
- حق شناس، جعفر، **آسیب شناسی خانواده**، تهران، دفتر مطالعات و تحقیق زنان، چاپ دوم، تابستان ۱۳۹۴ ه.ش.
- خامنه ای، علی رهبر، **از تهاجم فرهنگی تا جنگ نرم**، تهران، کیهان، چاپ دوم، ۱۳۸۸ ه.ش.
- رفیع، جلال، **فرهنگ مهاجم فرهنگ مولد**، تهران، اطلاعات، چاپ پنجم، ۱۳۹۵ ه.ش.
- زیبایی نژاد، محمدرضا، **درآمدی بر نظام شخصیت زن در اسلام**، قم، مرکز نشر هاجر، نگارش، چاپ اول، ۱۳۷۹ ه.ش.
- سالاری فر، محمد رضا، **خشونت خانگی علیه زنان**، قم، مرکز نشر هاجر، انتشارات گلبرگ، اول، بهار ۱۳۸۹ ه.ش.

فیروزی، عباس، مبانی جنگ نرم و ریشه یابی آن‌ها در جنگ نرم، قم، شکوفه یاس،
اول، ۱۳۸۹ ه.ش.

مصباح یزدی، محمد تقی، **تهاجم فرهنگی**، قم، انتشارات موسسه آموزشی و پرورشی امام
خمینی (ره)، چاپ ۱۲، پاییز ۱۳۹۴ ه.ش.

موسوی تبار، زینب السادات، **انسان بر سر دو راهی**، قم، نشر معروف، چاپ اول، ۱۳۹۵ ه.ش.

هدایت نیا، فرج الله، **الگوی سوم: الگوی رفتاری زن در خانواده و جامعه**، تهران، لشکر فرشتگان،
دوم، بهار ۱۳۹۶ ه.ش.

<https://www.imam.komeini.ir>

<https://www.Ziaossalenin.ir/Fa/book/13518>

<https://fa.wikifegh.ir>

rasekoon.net. cdn.ampproject.org

WWW.isna.ir/new/90044